

Prøve i Dansk 1 mundtlig del, Delprøve 2

En prøve med konsekvenser

De afsluttende prøver inden for danskuddannelsessystemet har alvorlige konsekvenser for både individ, samfund og institution idet de bruges som et ud af mange redskaber til at regulere immigranternes adgang til forskellige sociale rettigheder som fx tidsbegrænset opholdstilladelse og statsborgerskab. Således har PD1 siden 2012 givet mulighed for ansøgning om tidsbegrænset opholdstilladelse, og prøven er derfor blevet en såkaldt *high-stakes* prøve ligesom PD2, PD3 og Studieprøven, altså en prøve hvor der er meget på spil for prøvedeltageren.

Det er derfor vigtigt at prøven giver et så retvisende billede af prøvedeltagerens færdigheder som muligt, samt at prøvedeltagerne vurderes så ensartet som muligt. I Vejledning om Prøve i Dansk 1 er der beskrevet en række standardkvalitetskrav for sprogprøver som det er målet at prøven lever op til i så høj grad som muligt.¹ Disse

CHRISTINA HELLESHØJ

Underviser i dansk som andetsprog
for voksne ved IA Sprog
christina.helleshoj@gmail.com

HANNA NIEMANN

Underviser i dansk som andetsprog
for voksne ved IA Sprog
hannaniemann@gmx.de

LISBETH EGEROD

Underviser i dansk som andetsprog
for voksne ved IA Sprog
lisbeth-egerod@hotmail.com

kvalitetskrav er: validitet, reliabilitet, autenticitet, interaktivitet, backwash og praktisk gennemførlighed.

Spørgsmålet er i hvor høj grad prøven lever op til disse krav.

Vi har som undervisere på Danskuddannelse 1² og som enten eksaminatorer og censorer ved samtlige prøveterminer siden prøven blev indført i 2004 oplevet at *Delprøve 2 i Prøve i Dansk 1, mundtlig del (PD1)*, volder mange problemer både i form af negativ påvirkning på undervisningen og under selve afholdelsen af prøven. Vi vil derfor diskutere hvordan prøvedeltagerne bliver stillet til eksamen. Vi vil bl.a. diskutere prioriteringen af testens kvalitetskriterier set i lyset af prøvens overordnede mål og dens samlede kvalitet.

Mens Delprøve 1 som består af en forberedt præsentation af et selvvalgt emne efterfulgt af et interview, viser sig at være et udmærket bedømmelsesgrundlag for deltagerens mundtlige kommunikation, har delprøve 2 ikke den samme effekt. Delprøvens form, indhold og gennemførelse lever efter vores mening kun i ringe grad op til de kvalitetskriterier der er standard for sprogprøver generelt, og som er oplyst i vejledningen³. Her vil vi især se nærmere på prøvens autenticitet og interaktivitet og herunder backwash-effekt.

Vi vil i det følgende beskrive det overordnede *formål med prøven* og dens *opgavedesign*. Derefter vil vi kigge nærmere på *kvalitetskriterierne* og holde dem op mod prøvens form.

Formål med prøven

PD1 afslutter Danskuddannelse 1, og prøven skal som de øvrige afsluttende prøver i danskuddannelsessystemet måle kursisternes standpunkt sammenlignet med uddannelsernes afsluttende mål som er udtrykt i sprogfærdighedsniveauer fra Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog. Desuden skal prøverne forudsige prøvedeltagerens sprogfærdighed i de sociale sammenhænge der er anført for de tre danskuddannelser.⁴

Opgavedesign af den mundtlige del af PD1

Den mundtlige del af PD1 består af to delprøver. I Delprøve 1 skal prøvedeltageren vise færdighed i at fortælle i længere sammenhængende form.⁵

Det foregår ved at prøvedeltageren taler om et selvvalgt og forberedt emne i ca. et minut. På baggrund af dette korte oplæg skal eksaminator og prøvedeltager tale sammen i ca. fire minutter, hvor eksaminator bl.a. skal stille uddybende spørgsmål.

Denne del af prøven synes at fungere godt og at give et udmærket bedømmelsesgrundlag for deltagerens mundtlige kommunikation.

Desværre gør det samme sig ikke gældende for Delprøve 2. Vi vil derfor, som nævnt, udelukkende fokusere på denne del af prøven i det følgende. I Delprøve 2 skal prøvedeltageren vise sin færdighed i at forstå, beskrive og udveksle informationer og synspunkter.⁶

Til hver prøvetermin udfærdiger ministeriet et prøvesæt med materiale til tre emner. Til hvert emne er der to hånd tegnede illustrationer som skal danne grundlag for en diskussion. Oftest repræsenterer de to illustrationer to modsatrettede måder at leve på, fx sundt/usundt. De kan også illustrere situationer eller levevis som repræsenterer et brud på »den rigtige måde at leve livet på« ifølge den offentlige danske diskurs, fx leg i frisk luft/elektronisk legetøj eller rygning i hjemmet med børn/rygeforbud på arbejdspladsen.

Delprøven består af to dele. Først beskriver den ene af to prøvedeltagere illustration 1; dernæst stiller eksaminator spørgsmål til prøvedeltagerens holdning til den viste situation. Disse to faser gentages med illustration 2 og prøvedeltager 2.

Herefter følger delprøvens anden del som er en diskussion mellem de to prøvedeltagere om det givne emne hvor prøvedeltagerne skal komme til enighed om hvad der er bedst at gøre i en given situation. Eksempelvis var et af emnerne i maj/juni 2012 rygning. Her skulle den ene prøvedeltager beskrive et billede med en rygende kvinde der sidder sammen med sin familie i en stue, og dernæst skulle han/hun kun tale om sin holdning til rygning i sit eget hjem og rygning generelt, mens den anden prøvedeltager skulle beskrive et billede af nogle mennesker der står og ryger uden for en arbejdsplads og derefter tale om egen holdning til forbud mod rygning indendørs på en arbejdsplads, og rygning generelt. I den efterfølgende fælles diskussion skulle prøvedeltagerne blive enige om hvad man kan gøre hvis man gerne vil holde op med at ryge.⁷

Dette prøvedesign har nogle implikationer i forhold til prøvens kvalitet, hvilket vi nu vil se nærmere på.

Prøvens kvalitet

Validitet

En prøves validitet er et udtryk for i hvilken grad prøven faktisk måler det den skal. Validitet betragtes som overordnet testkriterium, og hvis alle øvrige testkriterier bliver opfyldt i en tilfredsstillende grad, så kan en prøve anses som valid.

Der er naturligvis ikke nogen tvivl om at denne prøve tester prøvedeltagerens mundtlige færdigheder, men spørgsmålet er om prøven realiserer de optimale omstændigheder for at prøvedeltage-

ren fuldt ud kan demonstrere sine sproglige færdigheder. For at undersøge dette er det nødvendigt at undersøge i hvilken grad prøven lever op til de øvrige kvalitetskrav som reliabilitet, autenticitet, interaktivitet og positiv backwash.

Reliabilitet

En prøves reliabilitet er et udtryk for i hvilken grad bedømmelserne er ensartede og pålidelige. Prøvegrundlaget skal således være ensartet, og den samme præstation skal bedømmes ens uafhængigt af hvor og hvornår den aflægges.

Man har forsøgt at sikre prøvens reliabilitet ved i stigende grad at standardisere prøven. Fx har såvel eksaminators indledning til prøven samt spørgsmålene til prøvedeltagerne fået en helt fast formulering fra 2009. Ligeledes er inputtene til prøvedeltagerne i prøvens sidste del blevet standardiseret; dvs. der er gjort forsøg på at ensrette eksaminatorens rolle gennem et nærmest manuskriptagtigt prøvegrundlag. En sådan måde at styre hele prøven på sænker desværre prøvens autenticitet og interaktivitet og medfører negativ backwash. Det ser vi nærmere på i det følgende.

Autenticitet

En prøves autenticitet er et udtryk for i hvilken grad prøven afspejler prøvedeltagerens reelle sproglige behov.

Det ligger selvfølgelig i testens natur at testopgavens sproghandlinger og sprogsituationer ikke kan være helt autentiske sammenlignet med situationer uden for prøvesituationen, men de skal så vidt muligt ligne de dansksproglige behov som prøvedeltageren har uden for prøvens kontekst.

I Delprøve 2 skal prøvedeltagerens evne til at forstå, beskrive og udveksle informationer og synspunkter om et emne af almen karakter bedømmes.⁸ Prøvedeltageren testes i sin evne til at indlede, gennemføre og afslutte en samtale jf. de faglige mål for PD1, B1 *threshold level*.⁹ Det synes at være et almindeligt sprogligt behov i dagligdagen, altså et autentisk sprog. Men giver prøven virkelig prøvedeltageren mulighed for at vise sin færdighed til dette? Lægger designet og indholdet op til en autentisk diskussion? Det er vores erfaring at Delprøve 2 ikke giver prøvedeltageren de bedste vilkår.

Ser vi eksempelvis på prøvegrundlaget for Delprøve 2 maj/juni 2012, prøvesæt C, ser vi en illustration af hhv. en frivillig fodboldtræner og en besøgsven for en gammel dame.¹⁰ Opgavens emne er frivilligt arbejde, et emne man naturligt ville kunne diskutere i kantine eller blandt venner. Men desværre er Delprøve 2 her – og i alle

andre eksamener siden 2009 – opbygget således at den efter vores mening langt fra afspejler sproglige behov og en autentisk interaktion uden for prøvesituationen. Der er tre områder som vi finder problematiske i forhold til prøvens autenticitet.

Det første problem er prøvegrundlagets faste manuskriptform som fratager prøvedeltagerne initiativet i forbindelse med interaktionens indhold og form, med det resultat at prøvedeltagerne ikke får mulighed for hverken at vælge fokus eller at tale sig til rette.

Prøvedeltageren kigger et halvt minut på billedet af den frivillige fodboldtræner, nogle fodboldspillende børn og nogle råbende tilskuere og skal dernæst beskrive situationen. Prøvedeltageren får således ikke lov til selv at vælge fokus eller mulighed for at fortælle meget mere om den person emnet handler om, dvs. den frivillige medarbejder, da eksaminator (oven i købet to gange) skal sige: »Her har du et billede, som viser en mand, der arbejder som frivillig fodboldtræner i en klub for børn«¹¹, da eksaminator skal følge det fastlagte manuskript. Det er vores oplevelse at det der synes at være relevant at sige om billedet, dermed er sagt af eksaminator. Hvis prøvedeltagerne vælger at sige noget andet om billedet, som fx ved at tale om de sure tilskuere eller hvilket tøj børnene har på, bevæger de sig væk fra emnet »frivilligt arbejde«. Således bliver denne del af prøven dels en meget simpel billedbeskrivelse på et for lavt sprogligt niveau, og prøvedeltageren kommer til at tale uden for emnet »frivilligt arbejde«. Prøven fortsætter med at prøvedeltageren bliver spurgt om sin egen holdning til frivilligt arbejde. I sidste del af prøven bliver prøvedeltagerne så bedt om at tale med hinanden om »hvad slags frivilligt arbejde det kan være en god idé at lave, hvis man som udlænding gerne vil lære nye mennesker at kende«.¹² Igen bliver fokus dikteret fra forlægget, og det bliver flyttet til et andet emne, nemlig emnet »sprogtilegnelse og integration« i højere grad end »frivilligt arbejde«. Prøvedeltagerne får således ikke mulighed for at diskutere fordele eller ulemper ved frivilligt arbejde, men skal i stedet bevæge sig ud i en helt anden og ny diskussion.

Vi forventer at en testopgave der skal lede op til en diskussion om frivilligt arbejde – og som så vidt muligt skal afspejle autentisk interaktion – hænger indholdsmæssigt sammen og består af sammenhængende, logiske trin hvor man forbliver inden for emnet, hvor man må tale sig til rette og selv vælge fokus inden for emnets rammer.

Eksemplet her er et ud af mange prøvesæt hvor hverken illustrationerne, det overordnede emne, eller de to interaktionsdele hænger sammen. Vores erfaring er da således også at interaktionen mellem prøvedeltagerne næsten aldrig kommer til at ligne en autentisk samtale eller diskussion.

Det andet problem med prøvens autenticitet er det perspektiv prøvedeltagerne skal tale ud fra, nemlig ikke altid deres eget, men en fiktiv persons perspektiv.

For eksempel bliver prøvedeltagerne i en diskussion om emnet teknologi i hjemmet opfordret til »at tale med hinanden (og evt. blive enige) om, hvad I synes, man skal gøre, hvis man har børn, der bruger næsten al deres fritid på playstation og computerspil og derfor bevæger sig for lidt. De kommer også for lidt ud i den friske luft«. ¹³ I en autentisk interaktion vil man altid tale som den person man er. Dette krav om perspektivskifte (at indleve sig i en anden persons liv/holdninger etc.) tester ikke længere kun mundtlige sprogfærdigheder. Dertil kommer at denne udformning af Delprøve 2 giver en negativ backwash-effekt på undervisningen, idet læreren bliver nødt til at forberede kursisterne på at de skal indtage en anden persons synsvinkel m.m. for at kunne deltage i den sidste del af prøven.

Det tredje problem i forbindelse med prøvens autenticitet er billedinputtet, som er meget lidt autentisk.

Illustrationerne mangler ofte klart at markere fokus på det egentlige emne. Det gælder fx for begge de emner vi har været inde på her: Frivilligt arbejde og teknologi i hjemmet. Men heller ikke illustrationen ved sommereksamen 2013 kunne på nogen måde kobles til emnet hjælpsomhed. ¹⁴ De tegnede illustrationer kan derudover langt fra betegnes som autentiske. Ser man fx på opgavesæt B fra samme eksamen ¹⁵, så afspejler byen på illustrationen på ingen måder en storby, men kunne lige så godt være en provinsby efter lukketid, og den leder på ingen måde tankerne hen på byen som et sted hvor der er butikker, mange mennesker og liv på gaden.

Tager man prøven op til revision, burde man nytænke prøvens billedmateriale.

Interaktivitet

En prøves interaktivitet er et udtryk for i hvilken grad prøven positivt involverer prøvedeltagerens sprogfærdighed, viden om verden, følelser og evne til at anvende relevante løsningsstrategier i opgaveløsningen.

Vi har allerede vist at prøvedeltagerens mulighed for at løse opgaven på en positiv måde ikke bliver tilgodeset i det nuværende prøvedesign i delprøve 2. De enkelte dele mangler logisk og sproglig sammenhæng. Det kan fx være vanskeligt at forstå sammenhængen i opgaven »Teknologi i hjemmet«: Først skal man beskrive ikke-autentiske illustrationer af et køkken med (åbenbart for) mange køk-

kenmaskiner eller en stue med (åbenbart for meget) tv- og IT-udstyr, nemlig både tv, playstation og computer, for derefter at fortælle om hvad man egentlig synes om »så mange« tekniske hjælpemidler. Derefter fortæller man hvilket teknisk udstyr man selv har. Til sidst – og her er der igen et fokusskifte – skal man tale om hvad man kan gøre hvis ens børn (dem man skal forestille sig at have) ikke kommer ud i den friske luft fordi de spiller for meget computer. Men ud over den manglende eller unaturlige sammenhæng mellem delprøve 2's forskellige dele har opgavens sidste del, diskussionen, ofte et normativt indhold, taget ud af en meget specifik dansk diskurs. Det er problematisk i forhold til kravet om interaktivitet. Hvad sker der i den situation med prøvedeltagerens følelser og viden om verden? Kan prøvedeltageren stadig bidrage på en positiv måde til at løse opgaven? Prøvedeltageren skal kunne se normbruddet i det foreliggende billedmateriale, hvilket kræver en høj indsigt i helt specifikke danske diskurser. Er prøvedeltagerne ikke enige med opgavekommissionen i at der er tale om normbrud – her fx dårlig opdragelse – vil de i nogle tilfælde måske føle sig nødsaget til at forsvare sig. I forbindelse med opgaven »Teknologi i hjemmet« syntes mange eksaminander fx at det var en god ting at have alle de tekniske redskaber for at spare tid osv. De syntes at det var positivt at alle havde noget at tage sig til om aftenen i stuen, og at de kunne holde kontakt til omverdenen. Men i stedet for skulle de diskutere ud fra præmissen at for meget teknologi kan være skadelig – og mere specifikt – skadelig for børn. Normbrud og det at skulle forsvare sig og andre i forbindelse med emotionelle aspekter er der mange eksempler på i prøverne, og det kan have en meget negativ effekt på opgaveløsningen og burde derfor minimeres.

Desuden er det et erklæret mål for prøverne udelukkende at måle sprog, ikke viden. Disse specifikt danske diskurser må siges at høre til en persons viden om samfundet.

Backwash

En prøves backwash er et udtryk for hvilken indflydelse prøven har på undervisningen. Denne indflydelse skal gerne være af positiv karakter. Man skulle forvente at det at forberede kursisterne på at indgå i en interaktion om et emne af almen karakter ville have en positiv påvirkning på undervisningen. Men vores erfaring viser at man er nødt til at bruge en uforholdsmæssigt stor del af tiden på at forberede kursisterne på at indgå i en meget styret, uautentisk og på ingen måder spontan interaktion. Vigtigere end at udvikle evnen til aktivt at deltage i en samtale med alt hvad det indebærer af inter-

aktionel kompetence, bliver arbejdet med at træne kursisterne i at forstå opgavernes input og de mange emne- og fokusskift. Derudover skal man træne kursisterne i at afkode de normbrud billederne ofte indeholder, og sætte dem i stand til at indtage et andet perspektiv end deres eget og udtrykke dette sprogligt. Det er hverken autentisk eller engagerende, og derudover strider det mod målbeskrivelsen i Undervisningsvejledning for Danskuddannelserne, nemlig at prøvedeltageren skal kunne tale om almene forhold af relevans for dem selv.¹⁶

Reliabilitet på bekostning af de øvrige kvalitetskrav?

I vejledning om Prøve i Dansk 1 ser det ud til at alle kvalitetskravene til prøven bør vægtes nogenlunde ens. Det ser dog i praksis ud som om testens reliabilitet vægtes højest, hvilket har en negativ indflydelse på prøvens autenticitet, interaktivitet og positive backwash og dermed ikke mindst også på prøvens overordnede validitet. Prøven i dens nuværende form lever således, efter vores mening, ikke op til kravene om kvalitet i sprogrøver.

Vi er derfor af den opfattelse, at man med fordel kunne nytænke Delprøve 2 og overveje at vægte kvalitetskriterierne autenticitet, interaktivitet og positiv backwash i langt højere grad end nu for at tilgodese prøvedeltagerens sproglige behov, færdigheder og viden uden for prøvesituationen, i hverdagssamtaler og på jobbet.

Hvis man tager Delprøve 2 op til revision for at styrke prøvens kvalitet, kunne man samtidig overveje billedmaterialet. For at udgøre et autentisk prøvegrundlag burde billederne være fotografier – eller man kunne bruge små filmklip fra TV som i de tidligere Almenprøver 1 og 2.

I det mindste burde illustrationerne i højere grad end nu kunne tale for sig selv. Fotografier eller film kunne måske også i højere grad aktivere en voksen prøvedeltager end disse meget forenklede illustrationer. Også det at man har ændret prøvens formål fra at være en færdighedsprøve til nu en standpunktsprøve¹⁷, vil kunne give anledning til at arbejde ud fra fx emnekataloger/filmklip og/eller tilhørende fotografier. En sådan udformning af prøven kunne forestilles at påvirke undervisningen i en mere positiv grad end nu og ville derudover i højere grad være tilpasset prøvedeltagerens sproglige behov uden for undervisningen og i samfundet. Ikke mindst vil dette give prøvedeltagerne bedre mulighed for at vise deres mundtlige færdigheder i selve prøven og dermed gøre prøven mere valid.

Noter

- 1 Vejledning om Prøve i Dansk 1, Ministeriet for Børn og Undervisning, Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen, marts 2013, s. 8.
- 2 For kursister med kort eller ingen skolegang i hjemlandet.
- 3 Vejledning om Prøve i Dansk 1, Ministeriet for Børn og Undervisning, Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen, marts 2013, s. 8.
- 4 Lindberg (2012), s. 12-15.
- 5 Vejledning om Prøve i Dansk 1, Ministeriet for Børn og Undervisning, Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen, marts 2013, s. 21.
- 6 Vejledning om Prøve i Dansk 1, Ministeriet for Børn og Undervisning, Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen, marts 2013, s. 21.
- 7 PD1 maj/juni 2012 mundtlig del Delprøve 2, opgave B.
- 8 Vejledning om Prøve i Dansk 1, Ministeriet for Børn og Undervisning, Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen, marts 2013, s. 21.
- 9 Bedømmelsesvejledning, Mundtlig del af Prøve i Dansk 1, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, maj 2010, s. 4.
- 10 PD1 maj/juni 2012 mundtlig del Delprøve 2, opgave C.
- 11 PD1 maj/juni 2012 mundtlig del Delprøve 2, opgave C.
- 12 PD1 maj/juni 2012 mundtlig del Delprøve 2, opgave C.
- 13 PD1 maj/juni 2012 mundtlig del Delprøve 2, opgave A.
- 14 PD1 maj/juni 2013 mundtlig del Delprøve 2, opgave C.
- 15 PD1 maj/juni 2013 mundtlig del Delprøve 2, opgave B.
- 16 Undervisningsvejledning. Danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl., Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, september 2006, s. 26.
- 17 Lindberg (2012), 12-15. En *standpunktsprøve* peger tilbage på den undervisning, der er gået forud for prøven, dvs. prøven skal måle i hvor høj grad prøvedeltageren har tilegnet sig de færdigheder, der var målet for den pågældende undervisning. En *færdighedsprøve* peger fremad og skal måle i hvor høj grad prøvedeltagerens færdigheder rækker til at honorere fremtidige krav uafhængigt af forudgående undervisning.

Litteratur

- Lindberg, E. (2012). Danskprøver for udlændinge – og relateringen til den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog. *FOKUS på dansk som andetsprog for voksne*, nr. 57, s.12-15. Ministeriet for Børn og Undervisning (2013). *Vejledning om Prøve i Dansk 1*. (Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen, marts 2013).
- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2010). *Bedømmelsesvejledning. Mundtlig del af Prøve i Dansk 1* (maj 2010).
- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2006). *Undervisningsvejledning, Danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl.* (september 2006).